

ABD'NİN YENİ YÖNETİMİNİN İSRAİL POLİTİKASINDA SÜREKLİLİK VE DEĞİŞİM

HAYDAR ORUÇ

Uzman ORSAM

“

Yeni ABD yönetiminin İsrail politikasının nasıl şekilleneceğinin en önemli göstergeleri; sözde Yüzyılın Planı, İsrail'in Arap ülkeleriyle normalleşme süreci ve İran nükleer anlaşmasının geleceği konusunda alacağı kararlar ile ilişkili olacaktır.

”

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İsrail arasındaki ittifak teorilerinin dahi açıklama konusunda yetersiz kaldığı çok özel bir ilişki olduğu bilinmektedir. İsrail'in kurulduğu tarihten itibaren, başkanlardan bağımsız olarak bütün ABD yönetimleri tarafından desteklendiği ve gözetildiği tartışmasız bir vakadır. Donald Trump'ın başkanlığında geçen son dört yıl, bir ABD başkanının radikal şekilde İsrail yanlısı olması hâlinde neler olabileceğine ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Zira bu dönemde İsrail, hayal bile edemeyeceği dış politika “kazanımlarına” sahip olmuştur. Hatta bu dönemde, İsrail

il'in Batı ile ilişki tesis ederken kullandığı mağduriyet dilinin en önemli enstrümanı olan "düşman Arap devletleri tarafından izole edilmiş bölgenin tek demokrasisi" söyleminin de artık geçersiz olduğu bizzat başbakanlarının ağzından ilan edilmiştir. Ancak iki ülke arasındaki tüm bu olağanüstü yakın-

lığa rağmen belki de ilk kez ABD'nin yeni başkanının, İsrail'e yönelik politikasının nasıl olacağına yönelik belirsizlik ve meraklı bir bekleyiş bulunmaktadır. Keza İsrail yönetiminin tamamen Trump'a ve Cumhuriyetçi Parti'ye angaje olmuş şekilde geçen dört yıldan sonra, 20 Ocak'tan itibaren

ABD'deki başkanlık koltuğuna hem Barack Obama döneminden kalan Demokrat Parti'ye yönelik olumsuz hatıralar hem de seçim kampanyasında İsrail'i rahatsız eden bazı sözleri nedeniyle bu partiden aday olan Joe Biden'ın oturacak olması Tel Aviv'de endişe yaratmıştır.

Bu endişeli bekleyişin en önemli sebebi ise ABD'nin devlet politikalarının başkandan başkana değişmeyeceği ön kabulünün, Obama ve Trump yönetimleri karşılaştırıldığında yeterince geçerliliğinin kalmadığı kaygısıdır. Zira Trump dönemi faaliyetleri yeni gelen ABD başkanının kendinden önce imzalanan anlaşmalardan çıkabileceğini ve müttefik ülkelere verilen taahhütlere uyulmayacağını göstermiştir. Hâl böyle olunca, Trump döneminde kotarılan İsrail yanlısı planlar ve alınan kararların yürürlükten kaldırılabileceği gibi ABD'nin tekrar nükleer anlaşmaya dâhil olması da mümkün olabilecektir. Dolayısıyla yeni dönemde ABD'nin İsrail yaklaşımında olası değişimlerin ve benzerliklerin neler olabileceğine yönelik tahminler önem arz etmektedir.

Yeni ABD yönetiminin İsrail politikasının nasıl şekilleneceğinin en önemli göstergeleri; sözde Yüzyılın Planı, İsrail'in Arap ülkeleriyle normalleşme süreci ve İran nükleer anlaşmasının geleceği konusunda alacağı kararlar ile ilişkili olacaktır. Biden yönetiminin bu konulardaki muhtemel kararlarının neler olabileceği ve bunların hangilerinin süreklilik hangilerinin ise değişiklik olarak algılanacağı, bizzat kendisinin ve açıklanmış olan geçiş ekibindeki kişilerin söylemleri üzerinden değerlendirilebilir.

SÖZDE YÜZYILIN PLANI

Trump'ın en önemli vaatlerinden biri olan sözde Yüzyılın Planı, göreve gelir gelmez çalışmaları başlatan ve bizzat damadı Jared Kushner'in koordinatörlüğünde kotarılan bir proje olmuştur. 70 yıldır süren Filistin-İsrail anlaşmazlığını çözerek Ortadoğu'ya barış getirmek iddiasında olan bu plan, uzun süreçlerden sonra ancak 28 Ocak 2020'de resmî olarak duyurulmuştur. Fakat daha önce basına sızdırıldığı kadarıyla bir barış planından öte Filistinlilere bir dayatma olduğu anlaşılan ve bu sebeple de Filistin yönetimince kabul edilmeyen plan hâliyle ölü doğmuştur.

Bu planın Amerikan yönetimince radikal şekilde benimsenmesi, ABD'nin bu meselede şimdiye kadar sürdürdüğü kısmen etkili ara bulucu rolünü ortadan kaldırmıştır. Buna ilave olarak planın içeriğinde yer alan maddelerin Birleşmiş Milletler (BM) nezdinde sürdürülen iki devletli çözümü imkânsız hâle getirmesi, Filistin toprakları arasındaki bütünlüğü ortadan kaldırması, sınırlar konusundaki nihai çözümü ötelemesi, Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkını yok sayması, BM tarafından kesin olarak yasaklanmış olmasına rağmen Yahudi yerleşimcileri kalıcı hâle getirmesi, Kudüs'ü sadece İsrail'in başkenti olarak kabul etmesi, Filistin'in bütün alt ve üst yapısını İsrail'in kontrolüne vermesi, en önemlisi Filistin tarafına yükümlülüklerle uyulmaması hâlinde ağır yaptırım getirmesi ve İsrail'e tahhütlere uymaması hâlinde herhangi bir yaptırım öngörmemesi söz konusu planın ne denli hukuk dışı nitelikler taşıdığını ve hakça

ilkeleri benimsediğini kanıtlamaktadır. Bu plan ayrıca ABD yönetiminin geleneksel olarak desteklediği iki devletli çözüm planına da radikal şekilde aykırılık göstermektedir.

Obama dönemi Dışişleri Bakanı John Kerry tarafından sürdürülen barış görüşmelerine, başkan yardımcısı olarak katkı veren ve süreci destekleyen Biden'ın, eskiden beri iki devletli çözümü desteklediği bilinmektedir. Buna mukabil gerek kampanya döneminde gerekse de seçimden sonra konuyla ilgili yaptığı açıklamalarda da bu görüşünü yenileyerek iki devletli çözüm dışındaki alternatifleri uygun bulmadığını ve Trump'ın desteklediği sözde Yüzyılın Planı'nın bu meseleyi çözebileceğine inanmadığını defaten söylemiştir. Bununla birlikte Amerikan Elçiliğinin tekrar Kudüs'ten Tel Aviv'e taşınması ve mevcut Yahudi yerleşim yerlerinin tahliye edilmesi gibi değişikliklerden yana olmayacağını da ifade etmiştir.

“

Trump tarafından durdurulan insani ve kalkınma yardımlarının tekrar başlatılması, kapatılan temsilciliklerin yeniden açılması, sonlandırılan güvenlik ve istihbarat koordinasyonunun tekrar başlatılması ve Filistinlilerin de görüşlerinin alınacağı iki devletli çözüm temelinde yeni bir barış planının hazırlanması beklenmektedir.

”

Biden gibi Başkan Yardımcısı Kamala Harris'in ve muhtemel Dışişleri Bakanı Tony Blinken'in de Yahudi bağlarına rağmen Filistinliler konusunda daha hassas oldukları bilinmektedir. Bu nedenle, en azından Trump tarafından durdurulan insani ve kalkınma yardımlarının tekrar başlatılması, kapatılan temsilciliklerin yeniden açılması, sonlandırılan güvenlik ve istihbarat koordinasyonunun tekrar başlatılması ve Filistinlilerin de görüşlerinin alınacağı iki devletli çözüm temelinde yeni bir barış planının hazırlanması beklenmektedir. Dolayısıyla sözde Yüzyılın Planı konusunda ABD yönetiminde önemli değişim olması muhtemeldir.

İSRAİL İLE ARAP ÜLKELERİ ARASINDAKİ NORMALLEŞME SÜRECİ

İsrail ile Arap ülkeleri arasında başlatılan normalleşme süreci ve şimdiye kadar Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Bahreyn ile imzalanan İbrahim Anlaşması'nın desteklenmesine Biden yönetiminde de devam edileceği, tüm yetkili ağızlar tarafından teyit edilmiştir. Özellikle olası Dışişleri Bakanı Blinken'in yaptığı açıklamalarda, şimdiye kadar adları zikredilmiş olmasına rağmen henüz bu anlaşmaya taraf olmayan Arap ülkelerinin de teşvik edilmesinin İsrail'in güvenliği için çok önemli olduğu belirtilmiş; ayrıca bu durumun Filistin-İsrail anlaşmazlığının çözümüne de katkı sağlayacağı gerekçesiyle sürecin kuvvetle destekleneceği ifade edilmiştir.

Görülen o ki Trump döneminde başlatılmış olmasına rağmen nor-

malleşme süreci Biden yönetimi tarafından sahiplenilecek ve hatta katılımcı ülkelerin arttırılmasına çaba sarf edilecektir. Bu hâliyle normalleşme sürecine yönelik ABD yönetimleri arasında süreklilik olacağını söylemek mümkündür.

İRAN İLE NÜKLEER DİYALOG

Belki de halef-selef ABD yönetimleri arasındaki en bariz politika farklılığı İran ile 2015 yılında imzalanan ancak Trump'ın, İsrail'in de kuvvetli desteğiyle Haziran 2018'de ayrıldığını açıkladığı nükleer anlaşma konusunda yaşanacaktır. 2015 yılında imzalanan anlaşmanın gerçekleşmesinde büyük emekleri olan ve yeni yönetimde de dışişleri bakanlığı ile ulusal güvenlik danışmanlığını üstlenecek olan Blinken ve Jake Sullivan'ın, tekrar nükleer anlaşmaya dönmesi konusunda çok istekli oldukları bilinmektedir. Özellikle Sullivan'ın bu konuya bakışının genel olarak Biden yönetimi tarafından da benimsendiği görülmektedir.

Sullivan, 7 Aralık'ta *The Wall Street Journal* tarafından düzenlenen CEO'lar Konseyi Zirvesi'nde yaptığı

konuşmada, nükleer anlaşmaya dönmenin mümkün ve başarılabilir olduğunu söyleyerek İran'ın tekrar uluslararası sisteme eklenmesinin, nükleer silahsız bir İran'a ulaşmak için gerekli olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca İran'ın anlaşmanın koşullarına uyması hâlinde yaptırımların kaldırılacağını söyleyen Sullivan'ın bu sözleri ise İran'da sevinçle karşılanırken İsrail'de alarm zillerinin çalmasına sebep olmuştur.

İsrail yönetiminin, İran'ın nükleer silaha ulaşmasını sağlayacağı ve bunun da kendi ulusal güvenliği için varoluşsal tehdit olduğu gerekçesiyle 2015 yılında imzalanan nükleer anlaşmaya ne kadar karşı olduğu bilinmektedir. Hatta Obama'nın bu anlaşmayı imzalamaması amacıyla dönemin İsrail yönetimi açık ve gizli tüm kanalları kullanmış fakat anlaşmaya engel olamamışlardır. Biden'ın seçimi kazanmasından sonra, ABD'nin tekrar nükleer anlaşmaya dönmesinin büyük bir hata olacağını söyleyen İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, bunu önlemek için bütün olasılıkları değerlendireceklerini açıklamıştır.

“

İsrail ile Arap devletleri arasında başlatılan normalleşme sürecini destekleme konusunda iki yönetim arasında süreklilik olması muhtemelken sözde Yüzyılın Planı ve İran ile tekrar müzakerelerin başlatılması konularında önemli değişimler olacağı anlaşılmaktadır.

”

Hatta İran nükleer çalışmalarının babası sayılan nükleer fizikçi Muh-sin Fahrizade'nin hem de Tahran'da henüz tam olarak aydınlatılmamış bir suikast sonucu öldürülmesi, İsrail'in Biden yönetimine verdiği bir mesaj olarak değerlendirilmektedir. Bu şekilde İran'ı kıskırtarak karşılık vermeye zorlamaya matuf bu suikastın amacına ulaşip ulaşmayacağı henüz belli olmamakla birlikte, bu mesajın Biden ekibi tarafından alındığı anlaşılacakla birlikte bu konudaki tutumlarında bir değişiklik gözükmemiştir.

Sonuç olarak, hâlihazırdaki Trump yönetimiyle 20 Ocak'tan sonra görevi başlayacak olan Biden yönetiminin İsrail ile ilgili politikaları karşılaştırıldığında; İsrail ile Arap devletleri arasında başlatılan normalleşme sürecini destekleme konusunda iki yönetim arasında süreklilik olması muhtemelken sözde Yüzyılın Planı ve İran ile tekrar müzakerelerin başlatılması konularında önemli değişimler olacağı anlaşılmaktadır. ■